

Alslaget for lyngshest i Troms

distriktslag under Landslaget for nordlandshest/lyngshest
v/leder Birgit Dorothea Nielsen,
Flatvoll, 9151 Storslett,
tlf 918 91 578
kto.nr. 4710 20 49310
org.nr. 990 362 823
www.rimfakse.no

06.10.2010

SLUTTRAPPORT ETTER FORPROSJEKT - LYNGSHEST OG MEZENHEST; MULIGE LIKHETER OG FELLES UTFORDRINGER

Takk

Alslaget for lyngshest i Troms vil gjerne takke Morten Furunes for hans engasjement og entusiasme for kontakten mellom våre to naboland og for at han har gitt oss mulighet til å bli kjent med og å få lære av hestefolk i Arkhangelsk.

Vi vil også gjerne få takke Barentssekretariatet som har gjort våre reiser og denne spennende og berikende kontakten mulig og som har vært positive og lette å forholde seg til undervegs. Vi vil også takke Fylkeskommunen i Troms som bidro slik at vi også fikk etablert kontakt mellom Norges Veterinærhøgskole i Oslo og det hestefaglige miljøet i Arkhangelsk.

Så vil jeg som leder i alslaget i Troms og som prosjektleder på Nord-Norsk Hestesenter med lyngshesten som arbeidsfelt, få takke de fantastiske, kompetente og engasjerte lyngshestfolka i Troms, som alltid stiller opp og tar i mot gjester, er positive til nye prosjekter og ideer, ivaretar og markedsfører hesten på en strålende måte og som alltid gjør sitt beste på vegne av vår kulturskatt og fantastiske hest; lyngshesten.

Innledning

Alslaget for lyngshest i Troms er det eldste lokallaget for lyngshest (nordlandshest/lyngshest) i landet. Lyngshesten er en av de tre nasjonale hesterasene i Norge og den eneste med Nord-Norsk opprinnelse.

Landsdelen har tradisjonelt hatt mye kontakt østover mot Russland og Finland, kontakten mot Russland har dessverre hatt et avbrudd noen tiår, men den er nå i ferd med å reetableres og normaliseres.

Fylkesmannen i Troms/Landbruksdepartementets Morten Furunes har i en årrekke vært aktiv i forhold til å etablere kontakt og samarbeid mellom Nord-Norge og Nord-Vest Russland. På sine reiser i Russland har han sett og hørt om en lokal hesterase, kalt mezen-hest, som han har tenkt at likner på lyngshesten.

På bakgrunn av disse observasjonene og Morten Furunes sitt kontaktnett i Arkhangelsk fylke blei det oppretta kontakt mellom hestemiljøet i Arkhangelsk og Alslaget for lyngshest i Troms.

Leder i Alslaget for lyngshest i Troms, Birgit D. Nielsen, blei invitert til en hestefaglig konferanse i Arkhangelsk i november 2007 og den første kontakten var etablert.

I samarbeid med Irina Jurijeva ved Arkhangelsk Forskningsinstitutt for landbruk, blei det planlagt et besøk til forskningsinstituttet og til avlsstasjonen for mezenhest i Mezen for representant(er) for alslaget februar 2010. Det blei også planlagt et besøk fra Arkhangelsk til Troms for Irina Jurijeva i september 2010.

Formålet med disse to besøkene har vært å opprette kontakt og legge et felles grunnlag for et mer omfattende prosjekt med mezenhest og lyngshest, som et samarbeid mellom Arkhangelsk Forskningsinstitutt for landbruk og Alslaget for lyngshest i Troms.

Ved besøkene til Arkhangelsk og til Troms har man også hatt som mål å ta ut DNA-prøver (2 x 30 stk) fra mezenhester og lyngshester og å se og fotografere hestene.

Minst like viktig har det vært å få et godt innblikk i hvordan avlen og markedsføringa drives i de ulike landene på disse små, sårbare lokale hesterasene.

De to besøkene og hva de har ført til og hva de kan føre til

Jeg velger å gjøre denne rapporten todelt. I den første delen vil jeg gjerne beskrive opplevelsene og inntrykket jeg sitter igjen med etter mitt besøk i Arkhangelsk og gjensvittet fra Arkhangelsk til Troms i september 2010. I den andre delen vil jeg beskrive konkret hvilke muligheter et slikt samarbeid vil kunne gi og hvilke utfordringer jeg ser og hvordan jeg ser for meg veien videre.

Besøk i Arkhangelsk februar 2010, hva var det jeg fant?

Aller sterkeste er noen enkelte fantastisk vakre øyeblikk; i motlyset over tundraen kommer fire hester med digre høylæsser i friskt trav, på vei hjem til stallen. De to kuskene gliser bredt – det har vært ei grei arbeidsøkt i finværet, hesta er helt nedrima, men virker ikke slitne, og de veit at nå venter friheten og flokklivet på dem! Jeg er blitt fortalt at de har lagt bak seg omtrent 25 kilometer hver vei for å hente dagens høylæsser til hester og kyr på kollektivbruket Sevr, slik de gjør hver dag. Like etter svinger stall-leder Oleg opp foran oss med slede forspent en stor, flott, svart hingst. Vi fikk se hingsten trave i djup snø og deretter fikk vi være med på en liten sledetur med en usedvanlig villig hest!

Foto: Morten Furunes

Foto: Morten Furunes

Jeg fant et engasjement og en entusiasme og en hesterase som var til forveksling likt det jeg kjenner fra Troms og lyngshesten og miljøet rundt hesten. Jeg fikk historiene om opplevelsene mann og hest i farlige vinterstormer og øde landskap og om de store prestasjonene og arbeidsviljen til hesta. Jeg opplevde den samme stoltheten over opphavshistoriene og gleden over å kunne vise fram hesta, gleden og spenninga knytta til

avlsarbeidet og redningsarbeidet for rasen og enkeltpersoners innsats, som har hatt avgjørende betydning for hestrasens overlevelse.

Russland er et kulturland og før vi fikk se mezen-hestene blei vi invitert med på flere museumsbesøk på den lange bilturen fra Arkhangelsk by til Mezen. Vi var blant annet i Kimcha-landsby, en tradisjonsrik landsby som sliter med fraflytting, slik mange små steder her også gjør. Det var likevel stor entusiasme å spore og mange planer for turisme med utgangspunkt i den vakre landsbyen på elvebredden.

Foto: Birgit D. Nielsen

Foto: Morten Furunes

Vi blei også spontant invitert hjem til museumsguiden i Lamposjnja, en liten landsby med en ublid skjebne etter perestrojka, men med et stort lokalt engasjement for mezenhesten.

Mezen by er opptatt av sin lokale hest og et spesielt mønster med stiliserte hester er en viktig del av landsbyens identitet. I Mezen fikk vi en svært interessant omvisning på byens museum og hadde jeg vært i tvil om sannsynligheten for slektskap mellom våre to hesteraser tidligere, var jeg nå overbevist om at kontakt må ha skjedd. Museet kunne vise til mange historier om møter mellom folkene i den regionen og Nord-Norge og at de også hadde hester med seg er jeg ikke i tvil om!

Vi blei også tatt svært godt i mot av ordføreren i Mezen, og som ved alle besøk vi var på; den russiske gjestfriheten var overveldende.

Foto: Morten Furunes

Etter en hel dags bilkjøring og en dags besøk i Mezen by bar det endelig til fiskekollektivbruket Sevr i Dolgotsjele landsby og mezen-hesten!

Det var en vakker vinterdag, på langt nær så kald som den kan være her ytterst mot Kvitsjøen på grensa til tundraen.

Vi blei tatt i mot av viseleder i det nå privateide kollektivbruket; Vinjamin N. Istomin, en av de glødende entusiastene for hesterasen. Vi hadde med oss Irina Jurijeva, hennes kollega

Natalia fra Arkhangelsk samt Vladimir Konstantinovitsj, som har det kommunale ansvaret for husdyr og mezen-hest spesielt i Mezen kommune.

Foto: Morten Furunes

Foto: Birgit D. Nielsen

Og så; stallen og hesta og hestefolka.

Vi fikk først en omvisning i stallen, den var ca 10 år gammel med plass for 200 hester. På stallen nå sto det 150 mezen-hester hvor alle de voksne var i arbeid på kollektivbruket. I denne stallen drives hoveddelen av det organiserte og kontrollerte avlsarbeidet på rasen i et frivillig samarbeid med Arkhangelsk Forskningsinstitutt for landbruk. Rasen har i dag omtrent 700 reinrasa individer og utfordringene de sliter med i forhold til innavl ev velkjent også for oss, som forvalter en populasjon av lyngshest med en innavlsgrad på 11 – 12 %.

Hesten i Dolgotsjele-landsby er en nødvendig arbeidshest for å kunne drive jordbruk i området. Kvitesjøen flør innover grasslettene to ganger i døgnet og gjør marka så bløt at det så å si ikke er mulig å bruke tyngre maskiner for innhøsting. Hesta er også nødvendige for ved-transport.

Mezenhesten har tradisjonelt vært en arbeidshest, slik vår lyngshest har vært – og har opplevd en nedgang i behovet for arbeidshest, som hos oss. Russerne har likevel fortsatt et behov for arbeidshest i jordbruket, slik at det opprinnelige bruksområdet for mezenhesten ikke er utradert, slik det er for lyngshesten hos oss i dag.

Utvalget av avlshester og bruksprøvene de gjennomgår, speiler avlsmålet som er en sterk, utholdende arbeidshest med godt løft i trav for å kunne ta seg fram i djupsnøen vinterstid. Hesten må også være hardfør, ha gode høver (de går uten sko hele året og beskjæres vanligvis en gang årlig) og må være tilpassa regionens spesielle utfordringer med grasmarker som overflømmes av saltvann to ganger i døgnet. Den må også nyttiggjøre seg beitesesongen godt, hele vinteren føres de nesten utelukkende på høy høsta fra de store naturengene. Kraftfór/korn brukes så å si ikke. Hestene holdes ikke tradisjonelt som uteganger hester slik den sibirske hesten gjør, som er ute året rundt og som i all hovedsak finner maten sin sjøl, men står på stall om nettene. På dagtid går de fritt ute når de ikke er i arbeid.

Etter omvisning i stallen blei et 20-talls hingster og like mange hopper vist for oss. Mitt inntrykk var at rasen var gjennomgående noe større og tyngre enn vår hest, men også i mezen-rasen var det ulike typer. Enkelte kunne lett blitt oppfatta som en lyngshest. Bevegelsen hos mezen-hestene var gode og hesta hadde svært gode vinkler i bakbeina. Fargene var i hovedsak brun og svart, med enkelte røde og skimle individer. Vi tok ut hårprøver av 30 individer, ett sett for analyse i Norge og ett for analyse i Russland.

Foto. Birgit D. Nielsen

Foto. Birgit D. Nielsen

Det blei god tid til hesteprat både i stallen og seinere på kontoret til viseleder Venjamin og hestefolk er det lett å få kontakt med! Jeg opplevde at vi hadde mange tilsvarende utfordringer, men sjølsagt også en del ulikheter i forhold til hestens rolle i de ulike landene.

Det var svært interessant å få se mange hester i daglig gardsarbeid, noe jeg tror mange hestefolk i Norge ville synes var spennende å få oppleve.

Etter en lang dag i Dolgotsjele landsby og fiskekollektivbruket Sevr måtte vi tilbake til Mezen by. Jeg må innrømme at det var med et visst vemod og en liten ulyst – jeg skulle gjerne vært sammen med folk og hester der over litt lengre tid enn denne ene dagen!

Så var det tid for å planlegge besøket fra Arkhangelsk til Troms høsten 2010 og å forlate Russland for denne gang.

Erfaringer og opplevelser fra samarbeidet og kontakten med i Arkhangelsk er formidla i bladet Hesteliv, lokalt på møter og medlemsblader for alslaget i Troms og i organene som Landslaget og Nord-Norsk Hestesenter har ansvar for (nettportalen Rimfakse og medlemsbladet med samme navn), samt lokalavisa Framtid i Nord.

Gjenvisitt til Troms fra Arkhangelsk

Irina Jurijeva blei invitert som foredragsholder til den sirkumpolare landbrukskonferansen i Alta i begynnelsen av september 2010. Derfra kom hun og vår fantastiske tolk Julia Jordanova, (det er så man tror man kan russisk! som en av lyngshestfolka her sa etter å ha hatt Irina og Julia på besøk en kveld), til Nordreisa.

De fikk se et 20-talls hester i Nordreisa, unghester, hopper, føll, vallaker og hingster. Deretter var det tid for å treffe folk. Vi hadde invitert lyngshestfolk i nærheten til en kveld hvor Irina viste film og bilder fra Mezen og fortalte om hesterasen og hvor vi spiste og prata hest og hadde det trivelig i lag.

Dagen etter reiste vi først til Lyngseidet hvor to gardsbruk med mye lyngshest tok i mot oss. Irina fikk se flere hester, hingster, vallaker, unghester, hopper og føll, og hadde gode samtaler med trivelig vertskap som serverte kaffe og hjemmebakke kaker i et aldeles nydelig høstvær. Lokalavisa Framtid i Nord var på plass og hadde en svært god artikkel med fine bilder om besøket uka etter.

Foto: Arne Teigen, Framtid i Nord

Foto: Arne Teigen, Framtid i Nord

Så bar det til Nord-Norsk Hestesenter hvor vi blei tatt godt i mot; fikk omvisning og servering og Irina fikk se våre lyngshester i rideskole med helt unge ryttere. Dette er et viktig arbeidsområde for dagens lyngshester og et arbeidsfelt de i Arkhangelsk ønsker å få mezenhesten inn i.

Foto: Birgit D. Nielsen

Dagen blei avslutta i Krokeldalen med trivelig og god tradisjonell norsk fårikålmiddag og hvor Irina etterpå fikk anledning til å se enda flere lyngshester; hopper, føll og vallaker.

Fredagen starta tidlig, med fly til Oslo, hvor vi hadde avtale med professor Knut Røed på veterinærhøgskolen (NVH). Der fikk vi også en svært god mottagelse med omvisning på laboratoriet som gjør DNA-bestemmelser på hest i Norge og gode diskusjoner om hva vi kan gjøre i fellesskap og hvilke utfordringer de ulike landene møter i sitt arbeid med hest og DNA-analyser og framfor alt hvilke store muligheter som ligger i dette fagfeltet nå. Knut Røed var innstilt på at de ville starte arbeidet med analysering av prøvene som var tatt ut av mezenhestene (30 hårprøver) og av lyngshestene (27 hår – og blodprøver) Veterinærhøgskolen inviterte på lunsj, deretter blei besøket avslutta med en omvisning på den svært velutstyrte hesteklinikken på NVH.

Da vi forlot hverandre i Oslo, opplever jeg at vi kjenner hverandre forholdsvis godt, har god oversikt over de ulike hesterasenes utfordringer og muligheter, vi snakker "samme språk" når det gjelder hest og vi er svært positivt innstilt til å fortsette og å utvide vårt samarbeid.

Videreføring av prosjektet

Muligheter

Kontakten er etablert, vi snakker godt sammen, hjulpet av en fantastisk god tolk, og tenker mye likt og har mange sammenfallende utfordringer. Begge parter gir uttrykk for at et videre samarbeid er interessant og ønskelig.

Mulighetene går langs to ulike linjer, som må gå parallelt, slik jeg ser det. Det ene handler om å knytte kontakter og å lære å kjenne våre naboer, det andre er hestefaglig og som handler om å å finne en sannsynlig felles historie som vil være med å styrke rasenes verdi og å trekke lærdom av hverandre i avls- og utviklingsarbeid for disse lokale små hesterasene.

Historier er viktige i markedsføringsøyemed, vi må få fram det unike ved våre hesteraser og for lyngshestens vedkommende vil det passe godt i disse tider hvor det Nordlige står i fokus å kunne vise til en nordkalottidentitet.

For russerne har jeg inntrykk av at de teknologiske nyvinningene innafor genteknologien er svært interessant og å få på plass rutiner for identitetskontroll av hest.

Avlsarbeidet og spesielt utvalgskriterier på avlsdyr er interessant for begge parter. Russerne tester sine mezen-hester i bruksprøver hvert 2. år, vinterstid i Mezen, i Norge har vi bruksprøver på 3-åringer og 4 – 5-åringer om våren. Denne ordninga er i støpeskjeen for Norges del og det vil være nyttig å få praktiske erfaringer fra andre land og andre hesteraser som likner vår inn i dette arbeidet.

Irina Jurijeva sier at hun er svært interessert i å komme til en av våre hingstekåringer for å se hvordan vi tester våre hingster.

Forståelse og samarbeid mellom våre to land er interessant for begge parter, men dette samarbeidet vil ikke bli noe av om vi ikke har noe praktisk og konkret å samarbeide om. Derfor ser jeg det slik at dette felles hesteprojektet vil være nyttig for begge parter også av hensyn til mulighetene for å bli bedre kjent og at flere blir involvert i begge land.

Utfordringer

Tid og penger først og fremst.

Alslaget for lyngshest i Troms er en ideell organisasjon uten andre inntekter enn kontingent fra i overkant av 100 medlemmer og det laget kan tjene på ulike arrangementer og aktiviteter. Det er arbeidskrevende å skaffe midler til og følge opp slike prosjekter og det følger sjelden eller aldri lønn med, det er egeninnsats. Det sier seg sjøl at det kan være vanskelig å drive ulønna arbeid i over en måned i året, sjøl om arbeidet er spennende, interessant, nyttig og givende.

Russerne har også små muligheter til å finansiere egen aktivitet i dette samarbeidet og foreløpig har deres innsats vært på tilrettelegging og planlegging i Arkhangelsk og bruk av arbeidstid under besøkene.

Finansiering av DNA-analysene er foreløpig ikke i havn, men Veterinærhøgskolen starter likevel på analysearbeidet.

Veien videre

Det er skapt en interesse, et engasjement og en sympati mellom hestemiljøene i våre to land. Begge parter ønsker å fortsette samarbeidet og vi har mye felles historie å skrive, mye å lære av hverandre og mye nytt å oppdage.

Konkret har vi skissert muligheten for at flere av alslagets medlemmer og muligens forsker ved UMB Hanne Fjerdingby Olsen reiser til Mezen vinteren 2011 for å overvære bruksprøvene på mezen-hestene som holdes i februar/mars hvert annet år.

Så er det ønske om at Irina Jurijeva og helst sammen med noen kollegaer fra Arkhangelsk Forskningsinstitutt for landbruk kommer til Nord-Norsk Hestesenter i forbindelse med hingsteutstillinga der i april 2011.

Disse to besøkene har konkret som mål å få erfare hvordan de ulike testene og utstillingene brukes ved vurdering av avlsdyrenes egnethet i forhold til bevaring og avlsframgang.

Samarbeidet med Norges Veterinærhøgskole ønsker vi å utvikle, slik at de kan bruke ny teknologi i analysene av genetisk materiale fra de særnorske rasene og ulike russiske lokale raser (de har 42 raser, vi har 3) for å finne ut mer om slektskap og hvordan hester og ikke minst folk har forflytta seg.

Oppsummert

Alslaget for lyngshest i Troms er glad for den gode kontakten vi har fått med hestemiljøet i Arkhangelsk og for mulighetene som ligger der for å videreutvikle et samarbeid mellom miljøene rundt disse lokale hesterasene.

Vi håper vi skal få til en videreføring av prosjektet med flere besøk og mer kunnskap om de sammenfallende utfordringene de to hesterasene har og mer kunnskap om deres sannsynlige felles historie.

